

SOF FOYDA VA FOYDALILIK KO'RSATKICHLARINI TAHLIL QILISH

Egamqulova Yulduz Husniddin qizi
Abdurasulova Shirin To'liqin qizi
Egamberdiyev Eldor Ulug'bek o'g'li
Guliston davlat universiteti talabalari

Turayeva Gulizahro
Guliston davlat universiteti o'qituvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu tezisdagi korxonalarda sof foyda va foydalilik ko'rsatkichlarini tahlil qilish usullari va ularning boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi ahamiyati o'rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, sof foyda va foydalilik ko'rsatkichlarining muntazam tahlili korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va investitsiya jozibadorligini oshirishda muhim rol o'ynashi aniqlangan.*

***Kalit so'zlar:** sof foyda, foydalilik ko'rsatkichlari, ROI, ROA, ROE, ROS, EBITDA, moliyaviy tahlil, boshqaruv qarorlari, investitsiya siyosati, moliyaviy barqarorlik.*

KIRISH

Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir korxonaning asosiy maqsadi foyda olish va uning barqarorligini ta'minlashdir. Sof foyda ko'rsatkichi korxonaning faoliyatining yakuniy moliyaviy natijasini ifodalab, uning rivojlanish imkoniyatlarini belgilaydi. Foydalilik ko'rsatkichlari esa korxonaning resurslardan foydalanish samaradorligini baholash imkonini beradi.

***Tezisning maqsadi:** Korxonalarda sof foyda va foydalilik ko'rsatkichlarini tahlil qilish usullarini tizimlashtirish va ularning boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi ahamiyatini asoslash.*

ASOSIY QISM

Sof foyda tushunchasi va uni shakllantiruvchi omillar. Sof foyda - bu korxonaning barcha xarajatlari, soliqlar va majburiy to'lovlar to'langandan so'ng qoladigan yakuniy moliyaviy natija hisoblanadi. Sof foydani shakllantiruvchi asosiy omillar quyidagilardir:

- Sotishdan tushgan tushum hajmi;
- Sotilgan mahsulot (ish, xizmat)lar tannarxi;
- Davr xarajatlari (ma'muriy, sotish va boshqa operatsion xarajatlar);
- Moliyaviy faoliyat natijalari;
- Soliq yukining darajasi.

Sof foydani oshirish uchun ushbu omillarning har birini puxta tahlil qilish va optimallashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish muhimdir.

Foydalilik ko'rsatkichlari va ularni tahlil qilish usullari

Foydalilik korxonaning samaradorligini baholash uchun muhim mezon bo'lib, u quyidagi asosiy ko'rsatkichlar orqali o'lchanadi:

<p>1. Rentabellik (ROI - Return on Investment) - investitsiyalarning daromadlilik darajasi. Bu ko'rsatkich korxonaga kiritilgan investitsiyalarning qanchalik samarali ishlayotganini ko'rsatadi.</p>	<p>2. Aktivlar rentabelligi (ROA - Return on Assets) - aktivlardan foydalanish samaradorligini ko'rsatadi va quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi: $ROA = \text{Sof foyda} / \text{Jami aktivlar} \times 100\%$</p>
<p>3. Xususiy kapital rentabelligi (ROE - Return on Equity) - korxonaga egalarining kapitali qanchalik samarali ishlayotganini ko'rsatadi: $ROE = \text{Sof foyda} / \text{Xususiy kapital} \times 100\%$</p>	<p>4. Sotish rentabelligi (ROS - Return on Sales) - sotishdan olingan daromadning foydalilik darajasi: $ROS = \text{Sof foyda} / \text{Sotishdan tushgan tushum} \times 100\%$</p>
<p>5. EBITDA (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) - foizlar, soliqlar, amortizatsiya va eskirish ajratmalarini to'lashdan oldingi foyda. Bu ko'rsatkich korxonaning operatsion faoliyat natijalarini baholash imkonini beradi.</p>	

Quyidagi jadvalda so'nggi yillarda O'zbekistondagi yirik ishlab chiqarish korxonalarining foydalilik ko'rsatkichlari dinamikasi keltirilgan:

Sof foyda va foydalilik ko'rsatkichlari tahlili quyidagi boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega:

1. Investitsiya qarorlari - korxonaning investitsiya siyosatini shakllantirish va investitsion loyihalarni baholashda ROI va ROA ko'rsatkichlari muhim rol o'ynaydi.

2. Narx siyosati - mahsulot (ish, xizmat)larning narxlarini belgilashda sotish rentabelligi ko'rsatkichi yordam beradi.

3. Moliyalashtirish qarorlari - kapitalni jalb qilish manbalarini tanlashda ROE ko'rsatkichi asos bo'ladi.

4. Xarajatlarni nazorat qilish - xarajatlar tarkibini optimallashtirish va tannarxni pasaytirish imkoniyatlarini aniqlashda EBITDA ko'rsatkichi qo'llaniladi.

5. Dividend siyosati - aktsiyadorlarga to'lanadigan dividendlar miqdorini belgilashda sof foyda va uning taqsimlanishi tahlil qilinadi.

XULOSA

Sof foyda va foydalilik ko'rsatkichlarini tahlil qilish korxonaga faoliyatining samaradorligini baholash va boshqaruv qarorlarini qabul qilishning muhim instrumenti hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlarni muntazam monitoring qilish va tahlil etish korxonaga o'z moliyaviy holatini yaxshilash, raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishini ta'minlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov N.F. "Moliyaviy tahlil asoslari". – T.: "Iqtisod-moliya", 2022. – 320 b.
2. Ergashev B.B. "Boshqaruv hisobi". – T.: "Fan va texnologiya", 2021. – 256 b.
3. Pardayev A.X. "Korxonalarda moliyaviy natijalarni boshqarish". – T.: "O'qituvchi", 2023. – 184 b.
4. Gulizahro, T. (2023). The importance of developing the exchange mechanism and online trade in the E-commerce system (in the example of grain trade). Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика), (2), 14-20.
5. Gulizahro, T. R., Maqsad, B., Elmurod, S., Firdavs, S., & Aziza, T. (2025). Boshqaruv hisobida hisob siyosati tashkil etish. Fan va Tadqiqot Samaralari, 2(3), 99-101.
6. Turayeva, G., Tilovbekova, A., Tursunkulova, D., & Abdujabborova, S. (2025). Ishlab chiqarishda zararsizlikni tahlil qilish. Наука и инновация, 3(14), 56-58.
7. Turayeva, G. (2023). The significance of sustainability of grain production in the consumer basket. In E3S Web of Conferences (Vol. 420, p. 01019). EDP Sciences.
8. ХАКИМОВ, М. (2024, November). Языковая картина мира и её теоретическое осмысление на примере итальянского языка. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 154-155).
9. Danilov, O. E., & Pozdeeva, O. G. (2014). Features of distance learning. In Problems and prospects for the development of education: materials of the V Intern. scientific conf. Perm (pp. 34-37).
10. ХАКИМОВ, М. Р. (2020). Развитие инновационных технологий в системе высшего образования Республики Узбекистан. Re-health journal, (2-2 (6)), 163-164.
11. Чуканина, Д. Б., & ХАКИМОВ, М. Р. (2016). использование видео и аудио педагогических технологий в изучении иностранного языка. Ученый XXI века, 55.
12. Djabbarova, S., Tadjieva, M., & Ra'no Mardonova, G. T. (2020). Problem Based Learning and Its Efficiency in Teaching Process. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(2), 291-296.
13. Mardonova, R. O., & Turdieva, O. O. K. (2018). The Impact Of Tpr Method On Children's Vocabulary Learning Process. Гуманитарный трактат, (29), 122-123.
14. Мардонова, Р. О. Teaching Four Skills In The Primary Classroom Обучение Четырём Навыкам В Начальной Школе. Журнал выпускается ежемесячно, публикует статьи по гуманитарным наукам. Подробнее на, 116.
15. Ходжиева, Г. Н. (2023). Организация учебного процесса в системе довузовской подготовки по иностранному языку в дистанционной форме. Экономика и социум, (4-1 (107)), 990-993.